

İlyas KAYAOKAY¹

**ALİ RIZA SEPTİOĞLU'NA BAĞLI OLARAK ANLATILAN
FIKRALAR ÜZERİNE**

Özet

Mizah kültürünün en önemli folklorik unsurlarından biri olan fıkra, kısa ve yoğun anlatılar olması sebebiyle hemen herkesin bilip meclislerde anlattığı sözlü kültür ürünüdür. Bazen gülmek, güldürmek bazen mesaj vermek için anlatılan fıkralar genellikle bir tipe bağlı olarak anlatılır. Bu tipler, geniş bir coğrafyada bilinen tipler olabileceği gibi sadece belli bir yörede tanınan tipler de olabilir. Bu hususta Elazığ ve yöresi fıkra kültürü yönünden oldukça geniş bir birikime sahiptir. Bu yörede pek çok mahallî fıkra tipi mevcuttur.

Çalışmamızda bir dönemin siyasetine damgasını vurmuş, Eski Meteorolojiden Sorumlu Devlet Bakanımız Ali Rıza Septioğlu etrafında teşekkül etmiş fıkralar üzerinde bir değerlendirme yapılacaktır. Elazığ'da derlenen yirmi iki fıkrası çeşitli yönlerden ele alınarak fıkraların genel yapısı, özellikleri incelenip, Septioğlu'na mal edilen diğer fıkralar ile mukayese edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fıkra, Mahallî Fıkra Tipi, Ali Rıza Septioğlu, Bakan, Palu, Halk Kültürü.

**ALİ RIZA SEPTİOĞLU DEPENDING ON PARAGRAPH
DESCRIBED**

Abstract

Which is one of the most important elements of folklore culture humor joke, because it is short and dense narratives and know almost everyone, council is told in the oral culture products. Sometimes I laugh, laugh sometimes described to post jokes are often described as a type-dependent. These types can be famous just like in a wide geography types can be recognized in a given region. In this regard,

¹ Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edeyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi.
kayaokay_2323@hotmail.com

paragraph Elazig and the region in terms of culture has quite a large accumulation. In the region, many local clause types are available.

Our study has marked an era in the politics, the former Minister of State in Charge of Meteorology Ali Rıza has been formed around Septioğlu an assessment will be made on clause. Twenty-two paragraphs in Elazig compiled from various directions by considering the overall structure of paragraphs, characteristics examined, Septioğlu with a cost comparison is made with other paragraphs.

Keywords: Jokes, Joke of Local Type, Ali Rıza Septioğlu, Minister, Palu, Folk Culture.

GİRİŞ

Adına ilk defa Dîvân-ı Lügâti't- Türk adlı eserde “külüt”, “köğ”, “külünç” şeklinde rastladığımız fıkra; “hikâye çekirdeği hayattan alınmış bir vak'a veya tam bir fikrin teşkil ettiği kısa ve yoğun anlatımlı, beşerî kusurlarla içtimaî ve gündelik hayatta ortaya çıkan kötü ve gülünç hadiseleri, çarpıklıkları, zıddiyetleri, eski ve yeni arasındaki çatışmaları sağduyuya dayalı ince bir mizah, hikmetli bir söz, keskin bir istihzâ yoluyla yansıtan; umumiyetle bir fıkra tipine bağlı olarak nesir diliyle yaratılmış, sözlü edebiyatın müstakil şekillerinden ibaret yaygın epik-dram türündeki realist hikâyelerden her birine verilen isimdir.” (Yıldırım, 1999: 3)

Günlük hayatta karşılaştığımız olayların hemen hepsini fıkralarda bulmak mümkündür. Bu sebeple hayatımıza giren yeniliklerle birlikte fıkraların konusu da zenginleşir. Kısa ve yoğun bir yapıya sahip olan fıkra, anlatı türleri içerisinde, destan, masal ve halk hikâyesine göre daha popüler görünümündedir. Teknolojinin insan hayatını, tahakkümü altına aldığı yerlerde sözlü geleneğin varlığını devam ettirebilen yegâne anlatı türü fıkralardır. Yaşam tarzı giderek hızlanan insan, artık mit, destan, masal ve halk hikâyelerini ne anlatabilecek ne de dinleyebilecek zamana sahiptir. Küçürek öykü² adı verilen anlatı türünün ortaya çıkışı da bu sebeptendir.

Toplum olarak hüzünden ziyade gülmeyi daha çok yeğleriz. Filmlerin dahi kötü sonla bitmesine yüreğimiz el vermez. Fıkraları cazibeli hale getiren de içerisindeki güldürü unsurunun ziyade oluşudur. Fıkralar; “genellikle bir gözlemi anlatmak, bir görüşü daha iyi bir zemine oturtmak, konuşmalara zevk ve renk katmak, sohbetleri canlandırmak için kullanılan en yaygın malzemedir.” (Topal, 1999: 6) Fıkralar; bazen halkın tahayyülü ile vücuda gelmiş bazen tarihte yaşamış bir fıkra tipine bağlı olarak anlatılmaktadır. Fıkra tipleri, “fıkra içerisinde baskın rol oynayan ve fıkra binâsındaki mizah harcı karıştırıp ifşa eden tiplerdir.” (Kayaokay, 2013: 127) Fıkra sahnesinde tek bir tipin başrolde olabileceği gibi birden fazla ana tip de fıkra içerisinde yer alabilir. “Beşerî ve içtimaî unsurları üzerinde taşıyan fıkra tipleri, kalıcılık ve ebedîlik vasfına ulaşmıştır. Tiplerin temsil ettiği şahsiyeti onlara halk kazandırmıştır. Halk onları görmek istediği kalıplar içinde kabul etmiştir ve bu sebeple de halkın gözü kulağı, hissiyatı, aklı, yargı gücü, zekâsı ve sesi olma görevine hak kazanmışlardır.” (Civelekoğlu, 2010: 18) Fıkra tipleri, Nasreddin Hoca misali cihanşümul olabileceği gibi sadece bir yöre halkının bildiği, tipler de olabilir.

Bu çalışmada Elazığ mahallî fıkra tiplerinden Ali Rıza Septioğlu etrafında teşekkül etmiş fıkralar üzerinde duracağız.

² Ramazan Korkmaz, Mutlu Deveci. “Türk Edebiyatında Yeni Bir Tür: Küçürek Öykü” Grafiker Yayınları. Ankara: 2011

GELİŞME

Elazığ Mahallî Fıkra Tipleri ve Septioğlu

Elazığ, sözlü kültür unsurlarının, sözlü kültürü yaşatmaya çalışan ortamlarının bol olduğu bir yerdir. Sözlü kültür ürünlerinden fıkra ile ilgili zengin bir birikime sahip olduğu görülür. Akın İzât ve Aydın Turan³ gibi fıkra anlatıcıları, fıkra kültürünü gelecek nesillere aktaran önemli kaynak kişilerdir. Akın İzât, bir fıkra anlatıcısı olarak ulusal kanallara çıkmıştır. Fıkraları anlatırken fıkra adeta yaşayan biridir.⁴ Elazığ, fıkra tipleri yönünden zengin olduğu bir bölgedir. Her ne kadar “fıkra tiplerinin yer değişmesi” ile oluşan fıkralar müzded ise de Palulu, Yolçatılı, Baskilli, Harputlu gibi bölge tiplerinin yanında, İbik Dayı, Deli Mısdı, Kortikoğlu, Deli Hacı, Deli Hayro, Tabur İmamı Fetullah Efendi, Kadıyoran, Miyadinli Hoca Mehmet Efendi, Deli Muro, Raşit Efendi, İsmail Hakkı, Yaralı Mısdı, Deli Cemal, İsmail Ağagil'in Efendi, Japon Hamdi, Mehmet Ağa, Galo Mısdı (Hangün, 2012: 40) Hacı Hoca, Ruyeti Baba, Müşip, Daldiklinin Osman Ağa, Şintilli Ali Ağa, Perçençli Hayriye Hanım, Tahir Dayı, İdris Emi, Mahmut Gakgo, Naime Abla (Şimşek, 2006: 258) ve Yolyemez Nazmi Dayı gibi pek çok fıkra tipi mevcuttur.

Baskilli tipi, Esmâ Şimşek⁵ tarafından, mahallî fıkra tiplerinden Ağınlı İbik Dayı, Saim Sakaoğlu⁶ tarafından, Daldiklinin Osman Ağa, Ali Berat Alptekin⁷ tarafından, Yolyemez Nazmi Dayı, Vedat Çoban⁸ tarafından Perçençli Hayriye Hanım, Gülda Çetindağ Süme⁹ tarafından yapılan çalışmalar ile tanıtılmıştır. Çalışmamızda, kaynaklarda fıkra tipi olarak yer almayan Ali Rıza Septioğlu üzerine anlatılan fıkralar üzerine bir değerlendirme yapılacaktır. Ali Rıza Septioğlu üzerine Gıyasettin Dağ¹⁰ kapsamlı bir çalışma yapmıştır. Burada Septioğlu üzerine anlatılan bazı fıkralar da yer almaktadır.

Renkli siyasi kimliği ile sadece Elazığ'da değil aslında Türkiye'nin pek çok yerinde kendisi hakkında latifelerinin anlatıldığını düşündüğümüz Septioğlu, 88 yıllık ömrü ile cihana hoş bir sada bırakmış nev'i şahsına münhasır biridir. Görüşme yaptığımız bazı kişiler onun fıkralarını anlatmaktansa Türkiye'ye ve Elazığ'a yaptıkları hizmetleri anlatmayı yeğlediler. Derleme sırasında yaptığımız çalışmanın Septioğlu'nu aşağıladığını, itibarına gölge düşürdüğünü söyleyenler oldu. Amacımızın kimseyi tahkir ve tezyif olmadığını ısrarla

³ Aydın Turan tarih öğretmenidir. Lise yıllarımızda kendisinin talebesi olmuş idik. Hocamız derse başlamadan evvel mutlaka fıkra anlatırdı. Etkileyici üslubu ile anlattığı fıkraların ekseriyatını Baskil fıkraları teşkil ederdi. Bazen öğrencileri tarih dersini bırakıp ondan fıkra dinlemek isterdi.

⁴ Ekrem Katı'nın Akın İzât hakkında bize anlattığı kısa bir anekdot onun hayatında fıkranın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir:

“Bir gün Gazi Caddesi'nde Akın İzât ağabey ile karşılaştık, hızlı hızlı yürüyüşünden bir yere yetişmeye çalıştığı belliydi. Beni görünce dedi ki; “dur bunu sana anlatmamıştım” ben de “hayrola ağabey” dedim. Dedi “bu fıkra sen dinlememiştin” hızlıca anlatmaya başladı ve bitirdi. Dedim ki “ağabey bu acelen nedir?” dedi ki “cenazem var cenazeye yetişeceğim” yakınının cenazesi olmasına rağmen fıkra anlatmadan gitmedi.”

⁵ Esmâ Şimşek. “*Türk Fıkra Tipleri Arasında Baskilli Fıkra Tipinin Yeri*” Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslar Arası Sempozyum Bildirileri, Gazi Üniversitesi THBMER Yayını, Ankara 2006 s.256-279.

⁶ Saim Sakaoğlu. “*Ağınlı Fıkra Tipi İbik Dayı (Hayatı – Fıkra Tipleri İçindeki Yeri – Fıkraları)*” Türk Kültür Araştırmaları, XXVI (2), Ankara 1988 s. 57- 68.

⁷ Ali Berat Alptekin. “*Harput'lu Fıkra Tipi; Daldiklinin Osman Ağa*” Erciyes, 19 (218), Şubat 1996. s.29-32.

⁸ Vedat Çoban. “*Mahallî Fıkra Tiplerimizden Yolyemez Nazmi*” Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi Cilt:2, Sayı: 4, Ocak 2014 s.96-107

⁹ Gülda Çetindağ Süme. “*Elazığ Mahallî Fıkra Tipi: Perçençli Hayriye Hanım*” Yayına Hazır Makale

¹⁰ Gıyasettin Dağ. “*Ali Rıza Septioğlu*” Doğay Yayıncılık, Kasım 2007 Elazığ. 370.s

belirtmemize rağmen kendisine yakın bazı siyasîlerden hakaret-vâri sözler işittik. Gerek siyasî kimliği gerek şeyh kimliği sebebiyle bazı kaynak şahıslar kendisiyle ilgili pek çok fıkra bilmesine rağmen bizlerle paylaşmayı uygun görmediler. Kaynak şahıslardan biri “Septioğlu’nun hatırasına saygısızlık etmiş” olabileceğini düşündüğü için materyali bize intikal ettirmeyeceğini beyan etti. En verimli kaynak şahısların siyasî kimlikleri olan kişilerin olabileceğini düşünmüş idik. Lakin sahaya indiğimizde yanıldığımızı fark ettik. Tek umudumuz Septioğlu’nun hemşerileri Palulular oldu. Palu’da Septioğlu’na aşırı bir sevgi vardır. Bu durum fıkralara dahi aks etmiştir:

Palulu bir vatandaş imtihana girmiş. Yazılı sınavı geçmiş sıra sözlü sınava gelmiş. Paluluya Atatürk’ün babasının adı sorulmuş. Palulu da;

“Ali Rıza Septioğlu” cevabını vermiş. (K.1)

Derleme aşamasında Septioğlu üzerine 23 adet fıkra tespit edildi. Septioğlu, bazen fıkra içerisinde “Şıh” olarak da geçmektedir. Tespit sırasında bir fikranın oluşum sürecine de şahit olduk. Pek çok fıkrasının temelinde gerçek bir olay yer almaktadır. Ancak bu olayları halk, farklı farklı şekillerde yorumlamaktadır. Bir fıkrasının en az iki, üç versiyonu bulunmaktadır

Septioğlu fıkraları, Pertev Naili Boratav’ın fıkra tasnifine göre; “kişileri belli halk tipleri olan fıkralar” grubuna girer. Dursun Yıldırım’ın tasnifine göre; “ortak şahsiyeti temsil yeteneği kazanan ferdî tipler” başlığının alt başlığı olan “mahallî tipler” kategorisi dâhilindedir. Saim Sakaoğlu’nun fıkra tasnifine göre; “tarihte yaşamış şahıslar etrafında teşekkül eden fıkralar” başlığı adı altında yer alan “sadece yaşadığı bölgede tanınan tipler” grubundadır.

Septioğlu Fıkraları

Ali Rıza Septioğlu, 1 Ekim 1913 yılında Elazığ’ın Palu ilçesinde doğmuştur. Babasının adı Şeyh Sadin, annesinin adı ise Halime hanımdır. Ali Rıza, bölgenin muteber şeylerinden Şeyh Ali Septi Efendi’nin ikinci kuşaktan torunudur. Septioğlu soyadı da buradan gelmektedir. Sept; “yazma kaydetme deftere geçirme” demektir. Şeyh Ali Septi’ye bu mahlas, yanında uzun süre kâtipliğini yaptığı Mevlana Halid-i Bağdadî tarafından verilmiştir. Bu “aile yaklaşık üç asır boyunca yörenin dinî ve ilmî otoriteleri sayılan çok sayıda âlimin yetişmesine vesile olmuştur.” (Dağ, 2007: 28) Şeyh Said de bu ailedendir.

Ali Rıza Septioğlu, çocukluk yıllarında avcılığı ve cirit oyunlarındaki hüneleri ile bilinir. Aynı zamanda iyi bir at sürücüsüdür. “Kral” adındaki atı döneminde meşhur idi. “Uçar avını” Palu’da ilk defa Septioğlu’nun başlattığı bilinmektedir. Müderris Molla Reşid’ten Kur’an ve İslâm ilimleri dersleri almıştır. 1930’lu yıllarda babasının manifatura dükkânında çalışmıştır. Septioğlu çocukluk yıllarında da daima lider olmuş ve bunun da hakkını vermiştir. 1944 yılında Naciye Hanım ile izdivaç kurmuştur. 1960 yılında ilkokulu dışardan bitirmiştir. Septioğlu fıkralarının temelini onun eğitimi ile ilgili hususlar teşkil etmektedir. Pek çok versiyonu olan (hatta bahsi geçen şahsın ve kurumun adı bilindiği) “müdür” fıkrasında Septioğlu arifâne bir eda ile bunu dile getirmekten çekinmez:

Lise mezunu bir hemşerimizi müdür yapmaya çalışan şıh bir gün onu da alarak müsteşara gider ve “müsteşar efendi bu hemşerimi müdür edeceksin der.” Müsteşar lise mezunu olan hemşerimizi görünce; “Şıhım bu olmaz en az üniversite mezunu olacak ki olsun” demiş. Bunu duyan şıh;

“Yahu ben ilkokul mezunuyum vekil oluyorum da bu adam lise mezunu müdür mü olamıyor” demiş. (K.2)

Bu fıkrada Septioğlu, Nasreddin Hoca misali kimseyi incitmeden kendisi üzerinden mesajını vermektedir. Toplumdaki birtakım aksaklıkları dile getirirken kendisini ortaya atmaktan çekinmemiştir. Eğitim ile ilgili başka bir fıkrasında ise Septioğlu'nun olaylar karşısında Nasreddin Hoca gibi şaşkıncı zekâ oyunu ile durumu lehine çevirmeye çalıştığını görüyoruz:

Milletvekili Septioğlu, İngilizce öğrenmeye karar verir. “Come” kelimesini yeni öğrenmiştir. Demiştir ki şu sekretere bir hava atayım. Sekreteri arayıp “kızım şu dosyayı getir” demiştir. Sekreter dosyayı götürüp kapıyı çalmıştır. Septioğlu “come here” demiştir ve sekreteri odasına almıştır. Septioğlu dosyaya baktıktan sonra sekreteri dışarı çıkarmak ister. Fakat çık kelimesinin İngilizce karşılığını öğrenmemiştir. Bir an düşünmüş sonra aniden koltuğundan kalkıp kapının yanına gitmiş ve sekretere “come here” demiştir. (K.3)

Bu fıkrada eski siyasî liderlerimizden olan Yıldırım Akbulut için de anlatılmaktadır.

Septioğlu'nun yaptığı görevler; ilçe başkanlığı, bağımsız belediye başkanlığı, (AP'den) belediye başkanlığı, 1969 ve 1977 bağımsız milletvekili, 1987 milletvekili, 1991 Meclis başkanvekili, 1999 Meclis başkanvekili, Cumhurbaşkanı vekilliği olmuştur. Ecevit Hükümeti döneminde “Meteoroloji”den Sorumlu Devlet Bakanlığı” görevinde bulunmuştur. Septioğlu fıkralarında onun bu görevi ile ilgili pek çok fıkraya çıkmıştır. Hatta bazı fıkraları o dönemde yayın yapan gazetelerde bile yayınlanmıştır. Septioğlu kendisine *hava cıva bakanı*¹¹ demiştir. Bu fıkrasının da pek çok versiyonu mevcuttur:

Septioğlu, Meteorolojiden Sorumlu Devlet Bakanı olunca bölgede büyük sevinç yaratmıştır. Kutlamak için bir temsilci seçerek Ankara'ya bakanı kutlamaya göndermişlerdir. Temsilci kutlamada bakana sorar. Efendim, Şihim siz bakan oldunuz da ne bakanı oldunuz?

Şih düşünür, “meteoroloji” dese köylü anlamaz, onun anlayacağı dilden konuşmak lazım. Derki;

- *Kar, yağmur, dolu, rüzgâr, fırtına, sel her ne olursa bunlardan ben sorumluyum.*

Kutlama biter temsilci köye döner; köy halkı merakla sorar;

- *Şih ne bakanı olmuş?*

Temsilci sevinçle söyler;

- *Şih bakan değil Allah'a yardımcı olmuş. Kar, yağmur, dolu, rüzgâr, fırtına, sel her ne olursa Şih'dan sorulmuş.¹²*

Anlatıcının Erzurumlulardan dinlediğini söylediği “kar bakanı” fıkrası sadece mahallî bir tip olmadığını göstermektedir.

Septioğlu bakanlık döneminde Erzurum'a gidiyor. Oradaki vatandaşlardan biri Septioğlu'na demiştir ki:

“Sen kar bakanı oldun niye kar yağdırmıyorsun.” (K.4)

¹¹ <http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=722>

¹² <http://teknikforum.com/konu-2415.1464-fikralar-1>

Fıkralar, içinde yaşatıldığı toplumun kültürü, dünya görüşü, akli, zekâsı, mizah anlayışı olup, insanın toplumsal duyarlılığını, kolektif bilincini yansıtan, gelenekle iç içe yoğrulmuş anlatımlardır. (Şenocak, 2007: 25) Kaynak kişinin, Septioğlu'nun ağız özelliğini kullanarak anlattığı "keçi" fıkrasında Septioğlu'nun, bakanlığı sırasında yaşadığı bir olay yer almıştır. Septioğlu, her ne kadar bürokrasi kesiminden olsa da halkın duyuş ve düşüncesini temsil eden bir fıkra tipi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Septioğlu'nun Meteorolojiden Sorumlu Devlet Bakanlığı sırasında hava durumu tahmini pek tutmuyor. Ondan sonra meteoroloji işleri genel müdürü çağrılıyor diyor:

- *Oglum hele gel bu kadar yapırsın bize boşuna şemşiye taşıttiriysin bizi ıslatiysin bu kadar cihazla başa çıkamiysin. Biz bunu köyde bir keçiyle hallediydik.*

- *Sayın bakanım nasıl olur.*

- *Bak yavrum keçi kuyruğunu havaya tiki mi hava açıyor, hafif indirdi mi rüzgarlı oluyur, tam indirdi mi yağmur geliyor. (K.5)*

Septioğlu ile ilgili "şilope" fıkrası hemen herkesin bildiği bir fıkradır. İlk dinlediğimiz zaman fikrayı anlayamamıştık zira "şilope" Palu'ya özgü bir kelimedir. Nasreddin Hoca fıkralarında da mizahı yaratan unsurlardan biri olan "kelime oyunlarından istifade etme" Septioğlu fıkrasında da görülmektedir. Bu fıkranın binası "şilope" olmakla beraber pek çok şekilde anlatılmaktadır.

Palu'dan Septioğlu'nu arayıp havanın nasıl olacağını sormuşlar. Septioğlu önüne gelen hava tahmin raporlarında havanın karla karışık yağmurlu olduğunu görünce yanındaki sekreterine yönelerek:

"Yaz kıym bugün hava şilope" demiş. (K.6)

Şilope; mahallî bir kelime olup; kar ile karışık yağın yağmurun adıdır. Bu fıkraya bir Palulu ile başka bir bölge insanının bakış açısı farklı olacaktır. Bir fıkra ait olduğu yöreden uzaklaştıkça güldürü unsurunu kaybeder. Septioğlu ile Palulu hemşerilerinin maceraları Septioğlu fıkralarının önemli bir kısmını teşkil eder.

Septioğlu seçim için Palu'ya gider oy toplar. Vaatleri sıralamaya başlar.

- *Palu'ya deniz yapacağım. Otel, hava alanı yapacağım.*

Septioğlu seçimi kazanınca Palu'dan bir heyet meclise giderler.

- *Şihim siz meclis başkanı bile oldunuz. Hani deniz hani otel hani hava alanı nirdi?*

- *Olm yapmadım mı Elazığ'da hava alanı var. Palu'dan gel bin get. Al sana Sivrice gölü var size yetmi mi. Palu'da murat çayı var benden ne deniz istisin. (K.7)*

"Palu'ya Deniz" adlı fıkrada mantık dışı durum ve sözlerden istifade eden Septioğlu'nun hazır-cevaplılığı görülmektedir. Deniz vaadi, kırsal bölgelerde yapılan seçim vaatleri arasında meşhurdur. 1976 yılında Adıyaman'daki seçimler öncesinde Dursun Çavuş tarafından propaganda için kullanıldığı bilinmektedir. "Palu'ya Doktor" fıkrasında ise hemşerilerini düşünen Septioğlu'nun temiz kalpliliğini temaşa ediyoruz:

Palu'dan eşraf toplanmış Septioğlu'nun yanına meclise gitmişler. Demişler Şihim bize bir tane iyi bir doktor gönder. O dönemde de Elazığ'da bir branşta ihtisas yapmış doktor fazla yoktur. Şih bir doktor çağırıyor diyor ki:

- *Sen ne doktorusun?*

- *Efendim ben kalp cerrahiyim.*

Septioğlu başka bir doktor çağırır.

- *Sen ne doktorusun?*

- Efendim ben kulak burun boğaz doktoruyum.

Septioğlu bunu da gönderir. Branş doktorları hep gidince pratisyen hekim Septioğlu'nun yanına gidiyor. Septioğlu "sen ne doktorusun" diye sorunca:

- Şihim ben pretisten hekimim.

- Peki ne işe bakarsın?

"Her şeye bakarım" deyince Septioğlu Palu'yu arar der ki:

- Size çok iyi bir doktor gönderiyorum. Her şeyden anlıyor. (K.8)

"Mazot" fıkrasında siyasetin kirletemediği bu ender şahsiyetin sıradan bir halk insanı oluşuna şahitlik etmekteyiz.

1950'li yıllar rahmetli Septioğlu Palu belediye başkanıdır. Heyet gelmiş Ankara'dan jeneratörü incelemektedirler. O zaman ilçeye jeneratörle elektrik verilmektedir. Heyetten birisi sorar: Başkan bu jeneratör kaç beygir gücündedir. Başkan güler; "Beğim o eskidenmiş beygirle çalışanlar, bu mazotla çalışır" (K.9)

Septioğlu ile ilgili anlatılan bazı fıkralar müstehcen ifadeler ile doludur. Septioğlu ailesini incitmemek adına onları çalışmamıza dâhil etmedik. Ancak onun Septioğlu'nun temiz kalpliliğini konu alan fıkraları değerlendirmemiz gerekir. Elbette devletin önemli kademelerinde bulunmuş birinin böyle cahilce sözler sarf etmeyeceğini biz de biliyoruz. Lakin bir halk bilimci olarak meseleye yaklaştığımızdan halk arasında anlatılan her türlü fıkranın mesleğimizin göz ardı edemeyeceği bir malzeme olacağını belirtmemiz yerinde olur.

Bazı fıkralar "fıkra tipi yer değişmesi" ile Septioğlu'na mal edilmiştir. "Muz" fıkrası kanaatimizce "bölge fıkra tipinin mahallî bir fıkra tipine bağlanması" hadisesi ile Septioğlu'na ait gösterilmiştir. Aslında Vanlı iki arkadaş için anlatılan bu fıkra Baskilliler için de anlatılmaktadır¹³:

Septioğlu ilk milletvekili seçildiği zaman mazbatasını almak için trenle Ankara'ya gidiyor. Trende bir arkadaşı daha vardır. Arkadaşı, Septioğlu'na bir muz ikram eder. Tren tam tünele girecekken Septioğlu muzdan bir ağız alıyor. Tren tünele giriyor etraf karanlık oluyor. Septioğlu zorla muz yutkunuyor. Yutkunması bitince tren tünelden çıkıyor. Septioğlu arkadaşına dönerek:

"Yav sen bana ne verdin de benim gözlerim böyle karardı." (K.8)

Yine Septioğlu'na mal edilen "düşman başa dost ayağa" fıkrasının da Bursalı bir siyasetçi ile Septioğlu arasında geçtiği söylenir. Çalışmamıza Septioğlu ve sekreteri arasında geçen fıkrayı aldık. Ancak bu fıkra Elazığ'da bir dönem valilik yapan Ahmet İzzet Paşa için de anlatılır.¹⁴

Septioğlu bir gün abdest almak için tuvalete gider. Tuvaletten çıkınca sekreteri Septioğlu'na "Sayın Bakanım fermuarınız inik galiba" demiş. Septioğlu:

¹³ Muz fıkrasının Baskilli versiyonu Ekrem Katı'nın çalışmasında "Yemeyin Kör Olursunuz" başlığı ile yer almaktadır. (Katı, 2011: 119)

¹⁴ Ahmet İzzet Paşa ile ilgili fıkra İshak Sunguroğlu'nun "Harput Yollarında" isimli eserinin 3. cildinde yer almaktadır. Bkz. İshak Sunguroğlu. (1961) "Harput Yollarında" Cilt 3. Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları. İstanbul. s. 263

“Vallahi doğru yalnız tuhafıma gitti.” Sekreter nedenini sorunca Septioğlu:

“Kızım bizde bir söz vardır. Düşman başa dost ayağa bakıyır sen tam ortaya bakıyorsın senin ne olduğunu bilmiyrim” demiş. (K.5)

Kolesterol fıkrası da çeşitli bölgelerde anlatılan kelime oyunu üzerine kurulmuş bir fıkradır. Bazı fıkralarda ise kolesterol yerine “basur” kelimesi kullanılır. Bu fıkralar Baskilli tipine bağlandığı gibi Septioğlu’na da atfedilmiştir:

Septioğlu bir gün uçakla seyahat ederken Septioğlu’nun karnı acıkıyor ve yiyecek bir şeyler çıkartıyor. Yanındaki adama ikram ediyor. Adam “kusura bakmayın alamayacağım benim kolesterolüm var” der. Septioğlu bunun üzerine;

“Sen hiç merak etme bunu yiyelim onu da biraz sonra yeriz” demiş. (K.10)

Septioğlu bir dönemin önemli bir siyasetçisidir. Akıllarda onun 6 Kasım 1991 tarihinde meclis başkanı vekili iken Leyla Zana ile yemin töreninde yaşadığı Kürtçe yemin meselesi kalmıştır. Bu durum yavaş yavaş fıkra konusu olmaya dahi başlamıştır. Siyasî meseleler Septioğlu fıkralarının diğer bir çıkış noktasıdır.

Septioğlu meteoroloji bakanı iken Elazığ’a telefon ederek memlekete geleceğini söyler. Memlekettekiler bir grup insanı toplayarak mitingin olacağı alanın en ön kısmına yerleştirir ve şih ne derse alkışlayarak “eledir beğim” demeleri istenir. Şih gelir miting alanına kürsüye çıkar. Şöyle bir etrafına bakar. Bir yudum su içtikten sonra:

-Bize milletvekili olamaz dediler, olmadık mı?

Kalabalık hep birlikte alkışlayarak “eledir beğim” derler.

-Okuma yazması yok dediler. Dışardan diploma almadık mı?

(Şak şak şak)

-Eledir beğim

-Şuraya buraya işçi almadık mı?

(Şak şak şak)

-Eledir beğim

-Muhalefet bize hırsız deydi...

(Şak şak şak)

-Eledir beğim

-Ne yani biz şimdi hırsız mıyız?

(Şak şak şak)

-Eledir beğim

-Dee defolun gidin puştlar... (Hangün, 2012: 141)

SONUÇ

Septioğlu fıkralarının hemen hepsinin kökeninde yaşanmış bir olay vardır. Septioğlu, fıkralarda “Şih” şeklinde de anılmaktadır. Devletin çeşitli kademelerinde önemli görevlerde bulunmuş Septioğlu'nun eğitim durumunun ileri düzeyde olmaması sonucu yaşanan zıtlıkların zuhur etmesiyle fıkralar ortaya çıkmıştır. Anadolu halkının samimî tüm duygularını üzerinde taşıması, birtakım olaylar karşısında Septioğlu'nun geri planda kalmasına sebebiyet vermiş böylece gülünç mevzuların oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Septioğlu fıkralarında, önemli görevleri sırasındaki yöneten ile yönetilen arasındaki diyalogları, siyasî meseleleri, hemşerileriyle olan münasebetleri kendisiyle ilgili birtakım hususlar fıkraları oluşturan önemli etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Fıkraları, siyasî kulisler etrafında sanki gizli olarak anlatılmaktadır. Septioğlu fıkra anlatıcılarının, derleme işlemine sıcak bakmamaları bu düşüncemizi kanıtlamaktadır. Septioğlu, fıkralarda hazır-cevaplılığı, sivri zekâsı, yılların tecrübesi, nüktedanlığı, saflığı, iyi niyetliliği, Palu şivesi ile konuşmaları ve tecahül-i ârifâne tavırlarıyla görülmektedir.

Devletin üst kademelerinde görev yapmış olan Septioğlu, fıkra tiplerinin bir özelliği olarak halkın temsilcisi durumundadır. Yeri gelir teknoloji karşısında halkın gelenek ve göreneklerini yansıtarak toplumun sözcüsü olur. Şaşırtıcı zekâ oyunları, mantık dışı durum ve ifadeler yararlanma, kelime oyunları, mahallî söyleyişler, Septioğlu fıkralarının değişmez unsurlarındandır. Siyasî rakiplerinin onu küçük düşürmeye çalışması yüzünden, bazı fıkralar fıkra tipinin yer değişmesi ile Septioğlu'na mal edilmiştir. Fıkralarının pek çok versiyonu mevcuttur. “Şillope” ve “koltuk” ve “dost başa düşman ayağa” en çok anlatılan fıkralarıdır.

Septioğlu Fıkralarından Örnekler

İlahiyat Fakültesi

Septioğlu, 90'lı yılların başlarında milletvekili iken bir gün mecliste şöyle bir teklifte bulunur:

- Tunceli'ye ilahiyat fakültesi açalım. Böylece muhtemel bir mezhep çatışmasının önüne geçmiş oluruz.

O zamanlar Tunceli milletvekili Kamer Genç, bu teklife şiddetle karşı çıkar:

- O ilahiyat fakültesini asıl Palu'ya kurun siz.

Merhum Septioğlu kürsüden şöyle cevap verir:

- Oğlum Kamer! Palu'nun her evi ilahiyat fakültesidir. Ben senin hoşuna gitsin diye bu teklifi yapmıştım. (K.11)

Yardımcı

Rahmetli bir gün Arabistan'a gider Demirel babayla, Demirel baba şihî şihla tanıştırtırken;

“Sayın Septioğlu'da bizim şihimizdir” der kendilerini karşılayan şiha... Tabi şih bizim Şih'a çok kıymet verir şih olduğu için... Bir ara sohbet ederken Arap şihî sorar:

“Efendi kaç kadın var?” Şih;

“Bir” der. Bunu duyan Arap şihî;

“Bu nasıl şihlik? Bende tam dört var” der... Bizim Şih başlar yapıştırmaya:

“Karı dört de yardımcın kaç tenedir.” (K.2)

Zil Mil

Bir gün makamında otururken misafirleri gelir ve Şih, çay söylemek için her dakika ayağa kalkmak zorunda kalır çaycıyı çağırmak için. Çaycı gelir:

“Şihim kalkmanıza gerek yok, ayağınızın altında zil var, ona basın ben gelirim” deyince Şih ayakkabısını gösterir ve şöyle der:

“Burda zil mil yok oğlum.” (K.2)

Çiğköfte

Şeyh Fransa'ya resmi ziyarette bulunur. Bir takım görüşmelerini yapar. Fakat biraz canı sıkılır. Bu arada bir hemşerisini görür. Hemşerisi bunu çiğköfte partisine davet eder. Bizim şeyh gitmek ister fakat korumalar mani olur. Şeyhimiz de korumaları atlatır ve partiye katılır. Şeyh aşırı derecede köfte yer ve rahatsızlanır. Tabi tansiyon kalp ne ararsan var şeyhimizde. Bu arada korumalar da Şeyhin kaybolduğunu anlarlar ve aramaya başlarlar, fakat bulamazlar. Hemşerileri bizim şeyhi küçük bir kliniğe yatırır. Korumalar, Fransa polisi şeyhi yaklaşık bir hafta ararlar. Tabi bu arada iki ülke arasında gerginlik yaşanmaktadır. Korumalar artık ülkeye dönerler. Aradan bir kaç gün daha geçer bizim Şeyh ülkeye döner ve kendisini arayanlara kusura bakmayın benim için yorulmuşsunuz, ama sizi unutmadım yediğim çiğköftelerden sizlere de getirdim der. (K.12)

Çağa Çoluk

Septioğlu Meteoroloji bakanı iken kendisine soruyorlar diyor ki:

“Bu Elazığlılar niye araba maraba, ekmek mekmek diyorlar.” Septioğlu da cevaben şöyle der: “Yav onları dikkate almayın onlar çağa çoluktur. (K.6)

Emce

Kayserili biri Elazığ'a tayin olmak istiyor. O zaman açıktan atamalar var. Bir bakan istediği zaman atama yapabiliyor. Kayserili çok cin birisi... Bakanlığın önünde beklemeye başlıyor. Polisler iki tarafı çevirmişlerdir. Kayserili Bakanın yanına ulaşamayacağını anlıyor. Tam Septioğlu merdivenden inerken Kayserili, “amca amca ben geldim bırakmıyorlar” diye bağırmağa başlıyor. Septioğlu dönüp bakıyor polisler amca dediğini duyunca Kayseriliye izin veriyor. Septioğlu;

- Oğlum senin gibi bir yeğenim olduğunu hatırlamırım. Sen hangi gardaşımın oğlusun?
- Ben Elazığ'dan falancanın oğluyum
- Ne istiyorsin peki
- Ben tayin olmak istiyorum Elazığ'a
- Yarın gel senin tayinini yapıyorum

Septioğlu verdiği sözü tutar ve tayin işini yapar. Kayserili veda ziyaretine gidiyor. Septioğlu diyor ki

- Oğlum senin gözlerin başka oyniyir. Sen ne Paluluya benziyorsun ne de Elazığlıya. Hangi millettensin bilmiyirim ama o “emce” deyişin çok hoşuma gitmiştir. (K.5)

Ve

Septioğlu meclise yemin töreninde yemin edecek kurallara göre “anayasa ve demokrasinin kurallarına uyacağıma” ile başlayan maddeyi okumak zorundadır. Septioğlu “anayasa, demokrasi” diyor. Bunun üzerine meclis başkanı ikaz ediyor. Diyor ki: “Sayın Septioğlu araya “ve” koymanız lazım, anayasa ve demokrasi demelisiniz.” Septioğlu gözlüğünü siliyor bir daha yemin ediyor yine “ve” bağlacını araya koymuyor. Meclis başkanı bir daha ikaz ediyor. Bunun üzerine Septioğlu gözlüğünü çıkartıp masaya koyup meclis başkanına yönelerek: “Sayın başkan, veee” diyor. (K.13)

Ön Koltuk

Sayın Septioğlu Meteoroloji Genel Müdürlüğündeki makamından çıkıp Kızılay'daki makamına gidecektir. Makam şoförü arabanın arka kapısını açıp bekleyince Septioğlu ön kapıya yönelir ve şoföre der ki:

Niye oğlum o gadar bağan olduğ yine mi arğaya oturacam. (K.14)

Spiker

Televizyondaki spiker haberleri okumaktadır. Ben spikeriniz falanca kişiyim diyerek haberleri okur. Bir kaç kez bu spikeriniz kelimesini tekrarlar. Sayın Septioğlu yanındakine dönerek:

“Niye bu kendine devamlı eşşek diyor” diye sorar. (K.14)

Kaynak Şahıslar

Kaynak şahıslar hakkındaki bilgiler: *Kaynak şahıs kodu, adı, soyadı, yaşı, doğum yeri, tahsil durumu, mesleği, derleme tarihi ve fıkra ismi* sıralamasına bağlı kalınarak verilmiştir.

K.1: Ali Öner, 65, Elazığ, Ortaokul Mezunu, Sanatçı, 2014, Atatürk'ün Babası.

K.2: Halis Yıldız, 48, Elazığ, Lise Mezunu, Esnaf, 2014, Müdür, Yardımcı, Zil Mil.

K.3: Sema Oruç, 31, Elazığ, Üniversite Mezunu, Öğrenci, 2014, İngilizce

K.4: Feyzi Kahraman, 59, Elazığ, Ortaokul Mezunu, Muhtar, 2014, Kar Bakanı.

K.5: Zekeriyya Bican, 59, Elazığ, Üniversite Mezunu, Makine Mühendisi, 2014, Keçi, Emce, Dost Başa Düşman Ayağa.

K.6: Günerkan Aydoğmuş, 65, Elazığ, Üniversite Mezunu, Emekli Eğitimci- Yazar, 2014, Şillope, Çağa Çoluk.

K.7: Turgut Özçelik, 40, Elazığ, Ortaokul Mezunu, Serbest, 2014, Palu'ya Deniz.

K.8: Ahmet Tosun, 52, Elazığ, Üniversite Mezunu, Sağlık Teknikeri, 2014, Palu'ya Doktor, Muz.

K.9: Yusuf Eroğlu, 64, Elazığ, Üniversite Mezunu, Özel Bir Şirkette Yönetici, 2014, Mazot.

K.10: Ekrem Katı, 59, Elazığ, Lise Mezunu, Esnaf, 2014, Kolesterol.

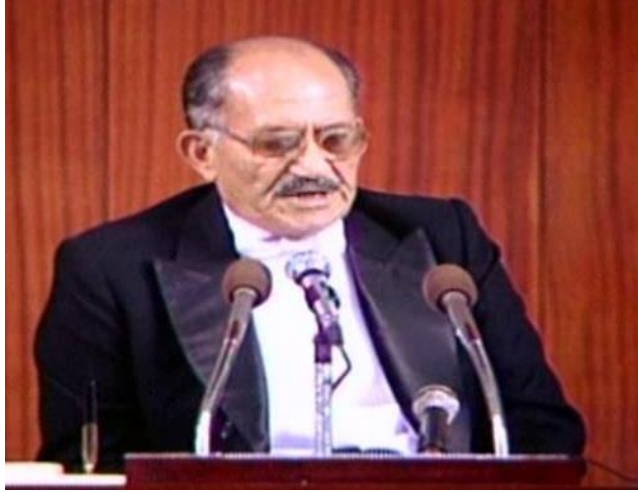
- K.11: Ömer Demirbağ, 55, Elazığ, Üniversite Mezunu, Öğretim Üyesi, 2014, İlahiyat Fakültesi.
K.12: Sertaç Tekin, 26, Elazığ, Üniversite Mezunu, Öğrenci, 2014, Çiğköfte.
K.13: Muzaffer Yanılmaz, 64, Elazığ, Üniversite Mezunu, Sivil Savunma Uzmanı, 2014, Ve.
K.14: Suat Yiğmatepe, 57, Elazığ, Lise Mezunu, Şair, Yazar, 2014, Ön Koltuk. Spiker

KAYNAKLAR

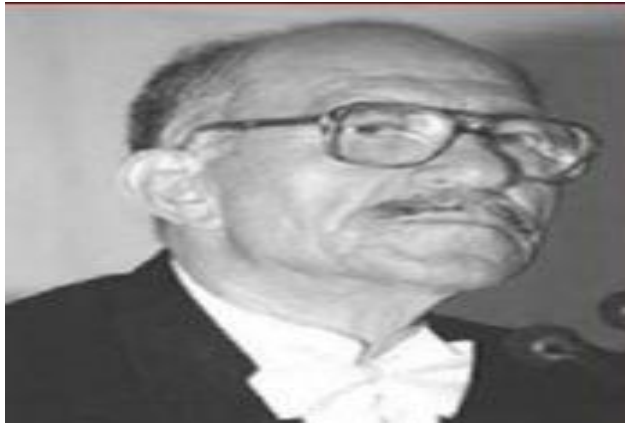
- CİVELEKOĞLU, Erol. (2010) “*Senirkent Fıkraları Üzerine Bir Araştırma*” Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi. Isparta.
- DAĞ, Gıyasettin. (2007) “*Ali Rıza Septioğlu*” Doğay Yayıncılık, Elazığ.
- HANGÜN, İkrami. (2012) “*Elazığ Fıkraları (İnceleme-Metin)*” Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- KATI, Ekrem. (2011) “*Elazığ Fıkraları*” Çayda Çıra Yayınları, Elazığ.
- KAYAOKAY, İlyas. (2013) “*Gül-i Tebrizî Divan Edebiyatı Yazıları*” Akçağ Yayınları, Ankara.
- ŞENOCAK, Ebru. (2007) “*İronik Yaşamdan Sonsuza Yürüyen Kahraman Nasreddin Hoca*” Mozaik Kültür Sanat Vakfı Yayınları, Konya.
- ŞİMŞEK, Esmâ. (2006) “*Türk Fıkra Tipleri Arasında Baskilli Fıkra Tipinin Yeri*” Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Gazi Üniversitesi THBMER Yayını, Ankara. s.256-279.
- TOPAL, Yakup. (1999) “*Mahallî Trabzon Fıkraları*” Yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi. Erzurum.
- YILDIRIM Dursun. (1999) “*Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*” Akçağ Yayınları, Ankara.

GÖRSELLER

R.1 Ali Rıza Septioğlu

R.2 Ali Rıza Septioğlu

R.3 Ali Rıza Septioğlu